Saken er den at de fleste nordmenn har kjøpt lotteri, tippet fotball eller satt inne på en travbane uten å tenke over hvordan systemet bak er bygget. Og det er nettopp derfor jeg mener det er verdt å bruke en hel artikkel på det. Enerettsmodellen er et av de mest stabile politiske prinsippene i Norge, og samtidig et av de minst debatterte. Når alle partier i Stortinget bruker de samme ordene om «ansvarlig spillpolitikk», blir det fort lite rom for spørsmålene som faktisk betyr noe.



Her skal vi gå gjennom hva enerettsmodellen innebærer, hvorfor partiene forsvarer den, hvem som tjener på den, og hvordan du selv kan sjekke påstander om personer og styreverv. Jeg lover at det ikke blir noe konspirasjonsteori. Men det blir noen ubehagelige spørsmål.

Enerettsmodellen i korte trekk

Enerettsmodellen betyr at staten gir noen få, utpekte aktører lov til å tilby visse typer pengespill i Norge. Andre aktører er i praksis holdt utenfor. Den viktigste er Norsk Tipping, som tilbyr lotterier, tipping, lotto og spilleautomater i Norge, og som eies av staten. Ved siden av står Norsk Rikstoto, som har ansvaret for totalisatorspill på hesteveddeløp.

Logikken bak modellen er enkel å forklare. Pengespill er bransje der det er mye penger å tjene, og der noen mennesker utvikler problemer med spilling. Staten argumenterer for at dersom overskuddet havner i et system der det kontrolleres av det offentlige, kan man både begrense skadene og bruke pengene til gode formål. Overskuddet fra Norsk Tipping går til idrett, kultur og frivillige organisasjoner, og det er et sterkt argument i seg selv, fordi det gir mange lag og foreninger en interesse i at systemet består.

Modellen er altså bygget på to premisser: at spilling må begrenses, og at inntektene skal tilfalle allmennyttige formål. Begge er rimelige. Spørsmålet er bare om de faktisk fungerer slik i praksis, og om styringen av selskapene er så god som det partiene påstår.

Hvorfor partiene forsvarer den

Stortingets partier er påfallende enige om enerettsmodellen. Den forsvares fra både venstre- og høyresiden, og det er sjelden at man ser en så bred enighet om noe som berører så mye penger. Argumentene som

brukes, går stort sett igjen:

- **Spillforebygging:** Et monopol gir staten direkte kontroll over tilbud, markedsføring og spillgrenser.
- **Inntekter til gode formål:** Overskuddet kanaliseres til idrett, kultur og humanitære formål.
- **Kontroll mot kriminalitet:** Ulovlige nettcasinoer og svindelnettsteder er et reelt problem, og et lukket system skal gjøre det enklere å holde dem ute.
- **EØS-rettslige hensyn:** Norge har argumentert for at monopolet er et rimelig unntak fra de frie markedsprinsippene, begrunnet i hensynet til spilleavhengighet.

Ingen av disse argumentene er tomme. Spilleavhengighet er et alvorlig folkehelseproblem, og det er et faktum at kriminelle aktører er aktive på nett. Men merk at det samme argumentet kan brukes til å forsvare nesten hva som helst. Når et parti sier «ansvarlig spillpolitikk», bør du alltid spørre: hva betyr det konkret? Hvilke tiltak, hvilke tall, hvilke evalueringer?

Merkelig nok er den konkrete debatten om hvor godt modellen faktisk virker, ofte mindre enn debatten om at modellen i det hele tatt skal finnes. Det er et tegn på at ordene har blitt viktigere enn innholdet.

Politikere og styreverv: et spørsmål om åpenhet

La oss være presise her, for dette er det mest sensitive punktet. Det er ikke ulovlig for en politiker å ha et styreverv. Og det er heller ikke automatisk et problem. Mange har verv i ideelle organisasjoner, idrettslag og frivillige foreninger, og mange har kompetanse som er verdifull for samfunnet. Å anta at styreverv automatisk betyr ulovlig er en feilslutning, og den gjør debatten dårligere, ikke bedre.

Men det er ikke det samme som at verv er uinteressante. Når et stortingsrepresentant sitter i et styre, eller har økonomiske interesser knyttet til bransjer som påvirkes av lovgivningen, er det legitimt å spørre hvordan dette håndteres. Ubehagelige spørsmål er ikke det samme som anklager.

Har du lagt merke til hvor ofte politikere forklarer styreverv som «tilfeldigheter»? Det kan selvsagt være riktig i enkelte tilfeller. Men da er det også enkelt å dokumentere det, og det er nettopp det åpenhetssystemet er laget for.

Slik sjekker du selv

Du trenger ingen spesialtilgang for å gjøre dette. Her er to verktøy jeg bruker jevnlig:

1. **Stortingets register over verv og økonomiske interesser:** Her finner du oppgitte styreverv, honorarer over en viss grense og andre økonomiske bindinger for stortingsrepresentanter. Registeret oppdateres, og det er verdt å sammenligne flere år tilbake.
2. **Generalforsamlingsprotokoller:** For selskaper med generalforsamling kan protokollene vise hvem som er valgt til styret, hvilke godtgjørelser som er vedtatt, og hvem som stemte for hva. Dette er gull for den som vil forstå hvordan beslutninger faktisk tas.

Kombinasjonen er avgjørende. Registeret forteller deg hva som er oppgitt. Protokollen forteller deg hva som faktisk er vedtatt. Når de to ikke stemmer overens, er det der den gode journalistikken starter.

Styrehonorarer i Norsk Tipping og Rikstoto

Norsk Tipping og Norsk Rikstoto er ikke vanlige selskaper, og det gjør styrehonorarene til et interessant tema. Norsk Tipping er et statlig selskap med store omsetninger. Norsk Rikstoto drives gjennom Stiftelsen

Norsk Rikstoto, og har en eierstruktur som er tett knyttet til hestesporten. Begge har styrer, og styremedlemmer får godtgjørelse for arbeidet.

Honorarene i seg selv er ikke nødvendigvis skandaløse. Styrearbeid i store selskaper krever tid, kompetanse og ansvar. Men tallene kan være store nok til at de fortjener oppmerksomhet. La oss ta et eksempel. Tenk deg at et styremedlem i et pengespillselskap får utbetalt 338 970 kroner i årlig godtgjørelse, summert over styreverv og eventuelle utvalgsarbeid. Det er et beløp som de fleste lønnstakere vil merke seg. Spørsmålet er ikke om beløpet er lovlig, men om det står i riktig forhold til arbeidet, og om den som https://ringeriksavisa.no/arkiv/item/12932-ap-politikere-har-fatt-betalte-styreplasser-i-spillmonopolet mottar det også har en rolle i å regulere bransjen.

Her er et enkelt oppsett for hvordan slike forhold kan vurderes:

Forhold Hva du bør spørre om Hvor du finner svaret Størrelse på honorar Står det i rimelig forhold til oppgavene? Årsregnskap, generalforsamlingsprotokoll Flere styreverv samtidig Hvor mange selskaper i samme bransje? Stortingets register, Brønnøysundregistrene Rolle i lovgivning Stemmer vedkommende i saker som berører selskapet? Stortingsreferatet, voteringsprotokoller Åpenhet om interesser Er verv oppgitt fullstendig og i tide? Stortingets register over verv og økonomiske interesser

Legg merke til at ingen av spørsmålene i tabellen forutsetter at noen har gjort noe galt. De handler om å kunne vurdere forholdet mellom to roller. Det er akkurat slik en ryddig offentlig debatt bør fungere.

Interessekonflikten: der politikk og industri møtes

Her kommer det jeg mener er kjernen i saken. Enerettsmodellen gjør at staten både eier, regulerer og tjener penger på pengespill. Det er i seg selv en interessekonflikt som krever god forvaltning. Staten kan ikke bare være selskapets eier og samtidig være den nøytrale vurderingsinstansen for hvor mye som skal tillates, uten at det skaper spenninger.

Når dette kombineres med politikere som sitter i styrer eller har økonomiske bindinger, blir spørsmålet enda mer aktuelt. Det handler ikke om å mistenke enkeltpersoner for korrupsjon. Det handler om å sikre at folk flest kan stole på at beslutningene tas ut fra samfunnshensyn, ikke ut fra hvem som sitter hvor.

Fire ting bør være på plass i en god ordning:

- Tydelige krav til å oppgi verv og økonomiske interesser, og til å gjøre det i tide.
- Klare regler for når en politiker bør tre til side i saker som berører egne interesser.
- Offentlig tilgjengelige styreprotokoller og godtgjørelser, uten unødvendige sladdinger.
- En uavhengig evaluering av om spillforebygging faktisk virker, med tall som kan kontrolleres.

Ingen av disse punktene er radikale. De er vanlig god forvaltning. Og det er nettopp derfor det er verdt å spørre hvorfor de ikke alltid er på plass.

Konklusjon: forsvar modellen, men still spørsmålene

Enerettsmodellen kan være et fornuftig system. Det finnes gode argumenter for at staten bør ha kontroll over pengespill, og overskuddet til idrett og kultur er ikke noe å kimse av. Men et system som er bra i prinsippet, må tåle granskning i praksis. Det betyr åpenhet om verv, ærlighet om honorarer, og en debatt som handler om innhold, ikke bare om ord.



Så neste gang et parti forsvarer modellen med begrepet «ansvarlig spillpolitikk», still spørsmålet: hva betyr det? Og neste gang du hører at et styreverv bare er en tilfeldighet, sjekk registeret selv. Det tar ti minutter, og du sitter igjen med et bedre grunnlag for å mene noe om saken.